

1.4 Conjuntura i canvis socials

1.4.1 *Situació socioeconòmica*¹

Els primers anys de Govern a la Generalitat es van regir per la manca de recursos i de diners. La *crisi del petroli*, juntament amb altres causes de diversa índole com el descens de les inversions, van provocar que l'economia catalana entrés en una recessió que va durar fins el 1985. De fet, a Catalunya va ser especialment greu la crisi econòmica pel seu caràcter industrial que va afectar severament els sectors tèxtil i metal·lúrgic i també el de l'automòbil.

L'any 1983 Catalunya tenia la taxa d'atur més alta d'Espanya, amb un 21,9% i experimentava una important pèrdua dins l'economia estatal: va passar del 22,2% del PIB que tenia el 1973 al 18,2% de l'any 1983. Aquesta situació es va veure agreujada també pel descens de la inversió estatal: el 1975 Catalunya rebia el 11,9% de la inversió total i el 1982, el 5,3%. Les elevades quotes d'atur van provocar una gran conflictivitat al carrer, sobretot a les comarques industrials de l'entorn de Barcelona, on es concentraven el 75% dels aturats catalans. Van ser anys marcats per vagues de treballadors que volien conservar els llocs de treball i per l'augment dels conflictes entre la població ocupada i desocupada. A més, el fort deteriorament de les condicions socioeconòmiques de la població va provocar també un increment de persones sense habitatge o vivint en habitatges en males condicions.

La conjuntura internacional, l'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea (CEE) i les mesures preses per pal·liar la crisi, van fer que a partir de 1985 s'entrés en una etapa de bonança i empenta, en què l'economia catalana va marcar un creixement superior a la mitjana comunitària. Malgrat persistir el problema de la desocupació, els índexs

1. CULLA, Joan B. i de RIQUER, Borja. *Epíleg de la Transició democràtica a l'autonomia política (1976-1988)*, dins VILÀ, Antoni. *Els serveis socials a Catalunya. Una visió històrica*. Tesis doctoral UdG. Girona, 2003

d'aturats s'anaven reduint —el 1988 la taxa d'atur ja havia baixat fins al 15,2%— i augmentava la satisfacció i benestar social de la població.

El 1991, però, van tornar-se a observar símptomes de recessió que es van manifestar de manera clara després dels Jocs Olímpics de Barcelona de 1992, amb un nou període d'inestabilitat econòmica, atur i inquietud social. Aquesta crisi va coincidir amb l'aprovació del Tractat de Maastricht, el febrer de 1992, que reclamava una convergència de les polítiques econòmiques dels estats annexats. Davant del nou panorama, el Govern central va tornar a retallar pressupostos, amb la consegüent reducció de les prestacions socials, la moderació salarial per combatre la inflació i la privatització d'empreses públiques per aconseguir ingressos addicionals per l'Estat.

1.4.2 *Situació político-econòmica*

A aquesta difícil conjuntura, s'hi afegia el fet que fins ben entrada la dècada dels 90, la base aplicada pel Govern central pel que fa al finançament de les competències traspassades —i, per tant, també a les que fan referència als serveis socials—, s'administrava a partir del cost substituïtor dels serveis transferits. Així, com que a Catalunya l'Estat prestava un nivell de serveis socials baix —tant quantitativament com qualitativa—, la dotació pressupostària era, en conseqüència, del tot insuficient.

El resultat va ser que el Govern de la Generalitat, durant molts anys, va haver de complementar, amb fons propis, el cost de la majoria de serveis socials que es prestaven. A més, l'enfrontament entre el Govern central i l'executiu català van ser habituals. Hi havia conflictes pel repartiment de pressupostos, competències i responsabilitats, i es recorria constantment contra moltes decisions al Tribunal Constitucional.

L'any 1993, però, van canviar les tornes. El PSOE, sense majoria, va haver de pactar amb CiU, la qual cosa va permetre que Catalunya pogués incidir de manera destacada en la política estatal —ja només en les negociacions, Pujol va aconseguir, entre d'altres coses, la cessió d'un tram de l'IRPF a les comunitats autònomes.

L'any 1996, Catalunya va tornar a ser decisiva en el Govern de Madrid. En aquesta ocasió, el PP va guanyar les eleccions amb una escassa majoria simple i, després d'unes llargues i difícils negociacions, finalment va comptar amb el suport de Convergència. L'acord va suposar un increment substancial d'autogovern per Catalunya amb mesures de gran valor simbòlic, com la supressió dels governadors civils o la transferència de les competències de trànsit als Mossos d'Esquadra, i d'altres de més pragmàtiques, com la transferència del 30% de l'IRPF o la rebaixa dels peatges de les autopistes.

1.4.3 Transformacions en la societat

Durant tot el període estudiat, Catalunya —com la resta de països occidentals— estava immersa en una etapa de grans canvis en l'àmbit polític, social, demogràfic, econòmic, científic, tecnològic, cultural i en molts altres nivells. Totes aquestes transformacions en l'entorn i en l'estructura de la societat, exigien nous enfocaments, nous serveis i, el que és més important, noves aproximacions en l'àmbit social.

L'estructura demogràfica de la població tendia, cada cop més, al progressiu envelliment, que se sustentava en una davallada de la taxa de mortalitat i l'augment de l'esperança de vida. Davant d'aquest panorama, calia adequar els dispositius socio-sanitaris i assistencials a les necessitats d'atenció específiques del col·lectiu de gent gran, per tal d'afavorir un envelliment saludable i reduir la morbiditat associada a l'edat. A més, l'augment de les malalties degeneratives o demències senils van provocar una major necessitat d'incrementar els recursos en salut mental.

Pel que fa a la natalitat, Catalunya va experimentar un canvi de tendència durant el període estudiat. Després d'un fort descens i d'una reducció del nombre mitjà de fills per parella, la taxa de natalitat va tornar a créixer en els darrers anys. La greu davallada de la natalitat tenia relació amb els canvis radicals en el si de les famílies produïts per la incorporació de la dona al món laboral, la consolidació dels mètodes an-

ticonceptius, el retard en l'edat de tenir fills, la reducció dels membres del nucli familiar o el creixent nombre de divorcis. Tots aquests factors modificaven els models i les pautes de reproducció. A més, la manca d'una oferta digna d'habitatges de lloguer o de compra a uns preus accessibles i en unes mínimes condicions d'habitabilitat, i la situació de precarietat del mercat laboral amb salaris baixos i temporalitat, frenaven l'edat d'emancipació dels joves i la creació de noves llars, amb el consegüent retard i reducció del nombre de fills. En canvi, l'explicació per l'augment inesperat de la natalitat en els darrers anys del període estudiat, la trobem en el grans fluxos migratoris que s'estaven produint en aquell moment. Així, l'arribada d'immigrants va afavorir l'augment de la natalitat, però, alhora, també va comportar la incorporació d'un sistema de valors i actituds diferents en la nostra societat, als quals també calia donar resposta des de l'administració.

D'altra banda, els canvis tecnològics i comunicatius, amb la incorporació de les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació), van donar lloc a nous mitjans, com Internet o la telefonia mòbil, per accedir a la informació i a l'aprenentatge; però, alhora, també van crear noves desigualtats en relació a l'accés i la comprensió d'aquests nous instruments. És el que s'anomena «fractura digital», una qüestió d'abast polític i social que fa referència a la diferència socioeconòmica entre les persones o les comunitats que disposen d'accés a les noves tecnologies i les que no. A més, el terme també posa l'accent en les diferències que hi ha entre grups segons la seva capacitat per a utilitzar les TIC de forma eficaç. Així, les desigualtats també són causa dels diferents nivells d'alfabetització i de la capacitat d'aprenentatge que acostuma a anar en funció de l'edat, ja que la gran majoria de membres de les generacions nascudes abans dels seixanta no han après a usar les eines tecnològiques de computació i, per tant, tenen poques habilitats o competències en l'accés a les noves tecnologies, com Internet.

A més, l'expansió, la globalització i la liberalització dels mercats, l'augment de la competència, el progrés tecnològic i el pes de la innovació van accelerar l'activitat econòmica internacional en els últims anys. A finals del segle XX, la nació catalana va haver d'afrontar una ho-

mogeneïtzació de la cultura popular o de masses, la instauració de la societat del consum i l'aparició de noves estructures i formes empresarials i també de nous sistemes comunicatius. Tota aquesta liberalització econòmica va comportar greus conseqüències socials. Cada dia hi havia més persones que quedaven a l'atur perquè la seva professió resultava «obsoleta», per fallida de l'empresa, per deslocalitzacions industrials de les produccions cap a altres països o per la reconversió de sectors econòmics.

Per tant, el progrés econòmic, l'evolució de les tecnologies, i els canvis en les necessitats i expectatives socials i familiars de la població dels darrers anys, no comporten, necessàriament, unes quotes de major benestar o de progrés, ni impliquen l'assoliment d'una societat més justa ni solidària, sinó que, moltes vegades, provoquen greus desigualtats per aquelles persones que no poden seguir el ritme de la societat. En aquest sentit, la gran responsabilitat que va haver d'afrontar el Govern català va ser fer front a aquests nous reptes decisius i també a les noves necessitats socials que plantejava una societat tan canviant.

1.4.4 *Context social heretat²*

En constituir-se el primer Govern de la Generalitat, Catalunya partia d'una situació molt deficient pel que feia als recursos i les infraestructures en l'àmbit de l'acció social. L'Estat franquista havia dedicat poca atenció a la política social, per tant no existia cap línia coherent en aquest camp. A més, l'allau migratori dels anys seixanta i setanta va crear grans barris dormitori al voltant de Barcelona, sense infraestructures de serveis a les persones, com ambulatoris, escoles o altres recursos.

En el camp de l'assistència social, la Generalitat es va trobar que a Catalunya hi havia una llarga tradició de crear i mantenir, sobretot per part de la iniciativa privada, una sèrie d'institucions assistencials per a gent gran, infants, persones amb discapacitat i/o persones amb pocs re-

2. *Mapa de Serveis Socials de Catalunya*. Generalitat. Departament de Sanitat i Seguretat Social, 1984.